

PROJEKTO

„AUGU PATS – AUGINU KITA. III. Jaunų žmonių asmeninių, socialinių ir kultūrinių kompetencijų ugdymas mažesniuose Lietuvos miestuose“

TYRIMO IR VEIKLŲ REZULTATŲ APIBENDRINIMAS,

GEROJI PATIRTIS

2017

Projektas „Augu pats – auginu kitą: Jaunų žmonių asmeninių, socialinių ir kultūrinių kompetencijų ugdymas mažesniuose Lietuvos miestuose. III dalis“ buvo vykdomas 2017 metais. Projektą organizavo ir vykdė Viešoji įstaiga „Menų ir mokymo namai“, finansavo Lietuvos kultūros taryba kartu su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Viešoji įstaiga „Menų ir mokymo namai“. Tai – 2015 ir 2016 metais vykdytų projektų tęsinys. Iki šio etapo projekte dalyvavo šios ugdymo įstaigos: Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai; Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo gimnazija; Ukmergės rajono Želvos gimnazija; Vilniaus „Ažuolyno“ progimnazija; Panevėžio rajono Velžio gimnazija, Lentvario Motiejaus Šimelionio gimnazija; Kauno rajono Akademijos Ugnės Karvelis gimnazija; Vilniaus Inžinerijos licėjus; Vilniaus Petro Vileišio progimnazija.

2017 metais projekte „Augu pats – auginu kitą. III dalis“ dalyvavo mažesniųjų Lietuvos miestelių ugdymo įstaigos, siekiant, kad interaktyvūs metodai, patrauklūs socialinių problemų sprendimo būdai pasiektų ir ne didžiuosiuose miestuose esančias mokyklas. Šiame etape dalyvavo:

- Kaišiadorių Vaclovo Giržado progimnazija;
- Šiaulių rajono Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazija;

- Prienų „Žiburio“ gimnazija;
- Elektrėnų „Versmės“ gimnazija;
- Švenčionių rajono Pabradės „Ryto“ gimnazija.

Projekto **tikslas:** Interaktyvių metodų pagalba padėti Lietuvos miestelių vaikams ir jaunimui ugdyti asmenines, socialines ir kūrybines / kultūrinės kompetencijas.

Projekto **uždaviniai:**

- Anketinės apklausos būdu surinkti informaciją apie kiekvienos dalyvaujančios ugdymo įstaigos patiriamus sunkumus, juos išanalizuoti ir remiantis rezultatais tinkamai pasirengti darbui su kiekviena konkrečia ugdymo įstaiga;
- Apmokyti ugdymo įstaigų lyderius Forumo teatro ir Vaizdinių teatro metodų, kuriuos jie pristatys bendruomenei ir naudos ateityje renginiuose ir klasės valandėlėse;
- Parengti ir pristatyti Forumo teatro etiudus bendruomenėms, skatinant pamatyti aktualias socialines problemas, pradėti apie jas kalbėtis ir ieškoti būdų joms spręsti;
- Suteikti kiekvienai ugdymo įstaigai grįžtamąjį ryšį, kuris padės atkreipti dėmesį į tai, kokius resursus galima panaudoti esamoms problemoms įveikti;
- Parengti Gerosios patirties ir projekto apibendrinimo leidinį, pristatantį projekto veiklas platesnei visuomenei.

Projekto veiklos

Kiekvienoje iš dalyvaujančių ugdymo įstaigų pirmiausia buvo atliktas anketinis tyrimas (viso 327 respondentai, iš jų 254 vaikai ir 73 suaugusieji). Šio tyrimo pagalba siekėme išsiaiškinti vaikų ir suaugusiųjų nuostatas, toleranciją, paplitusius stereotipus tam tikrų grupių atžvilgiu, situaciją, susijusią su psichologiniu bei fiziniu smurtu, dominuojančias vertybes. Respondentų taip pat prašėme pasidalinti, kokias pagrindines problemas jie įžvelgia savo ugdymo įstaigos ir miestelio gyvenime. Šio tyrimo rezultatai mums padėjo tinkamai pasiruošti vizitui į kiekvieną iš mokyklų, paruošti teiginius diskusijoms, apgalvoti galimas kuriamų Forumo teatro etiudų kryptis.

Kitame etape vykome į mokyklas ir vedėme mokymus – kūrybines dirbtuves mokyklų lyderiams (viso 90 dalyvių, iš jų 78 moksleiviai ir 12 darbuotojų). Jų metu buvo pristatomi atlikto

tyrimo rezultatai, o apie nuostatas kviečiama diskutuoti naudojant „Vertybių / nuostatų išsiaiškinimo“ metodą. Tai leido mums geriau suprasti, kuo moksleiviai ir darbuotojai grindžia savo nuomonę, kokiais argumentais remiasi kalbėdami apie įvairias tautines / religines / socialines grupes bei dar aiškiau atskleisti, kokios neigiamos išankstinės nuostatos toje ugdymo įstaigoje yra labiausiai paplitusios bei į jas atsižvelgti tolesnio darbo metu. Šio susitikimo metu dalyviai taip pat buvo supažindinami su Engiamųjų teatro istorija ir teorija, praktiškai išbandė įvairius pratimus bei Vaizdinių teatrą.

Antrojo vizito į kiekvieną iš ugdymo įstaigų metu buvo dirbama su ta pačia mokyklos lyderių grupe (viso 83 dalyviai, iš jų 71 moksleivis ir 12 darbuotojų). Šio susitikimo metu buvo diskutuojama apie pagrindines stebimas problemas, kurias norėusi atskleisti Forumo teatro etiuduose ir kuriami spektakliai. Dalyviai buvo apmokyti Forumo teatro metodo, pagal jį sukūrė vaidybines situacijas, kuriose pasistengė atspindėti svarbias socialines problemas. Vėliau šie sukurti etiudai buvo parodyti mokyklų bendruomenėms. Spektakliuose viso dalyvavo 313 žmonių. Jie ne tik stebėjo sukurtus spektaklius, bet buvo kviečiami diskutuoti, išreikšti savo nuomonę, pasidalinti panašiomis istorijomis bei patirtimi ir galiausiai bandyti pakeisti scenoje matomą situaciją į gera. Tuo tikslu publika ne tik patardavo, ką kenčiantis neteisingoje situacijoje žmogus ar tos situacijos liudininkai gali padaryti kitaip, bet ir patys galėjo pakeisti personažus ir suvaidinti savo pasiūlytą sprendimą scenoje. Tokiu būdu buvo išbandyti įvairūs būdai, kaip galima elgtis sudėtingose situacijose ir tiesiogiai susidurti su galimomis šių veiksmų pasekmėmis. Dalyvaujantys asmenys buvo kviečiami reflektuoti, kaip šiuos būdus jie galėtų pritaikyti ne tik scenoje, bet ir savo gyvenime, turint omenyje, kad Forumo teatras – tai repeticija tolesniam gyvenimui.

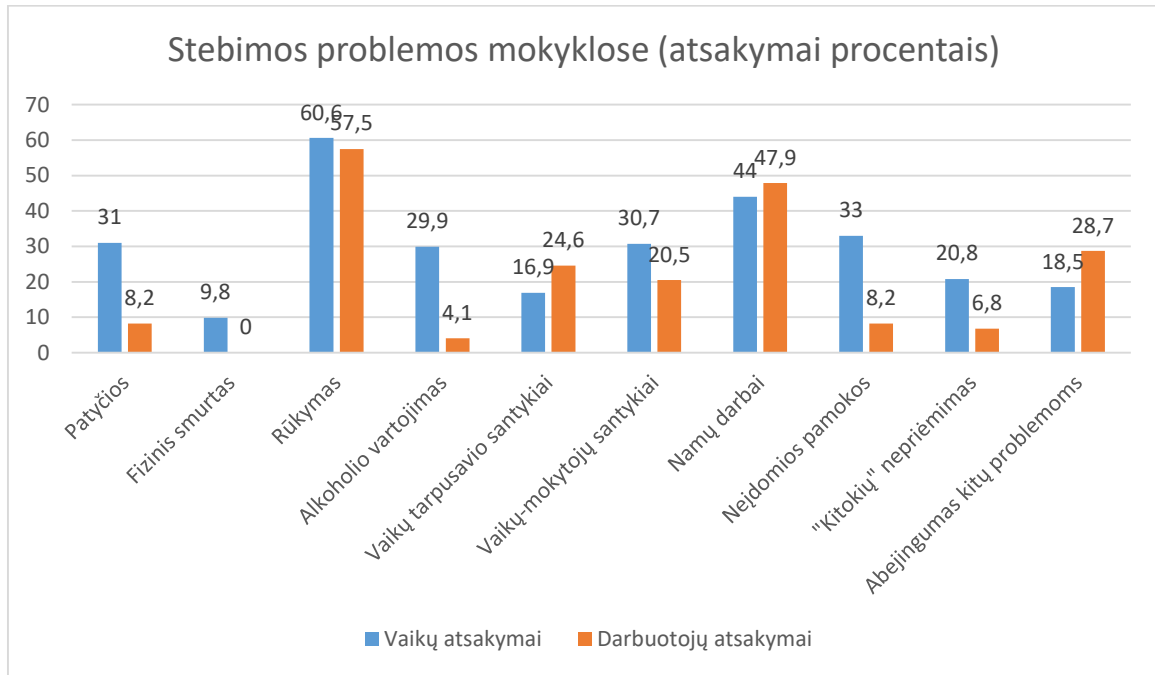
Galiausiai kiekvienai dalyvavusiai mokyklai buvo suformuluotas grįžtamasis ryšys ir rekomendacijos tolesniam darbui. Tai buvo padaryta atsižvelgiant į tyrimo rezultatus ir pastebėjimus užsiėmimų metu, įvardinant problemines sritis (pvz., vyraujančias nuostatas, į kurias vertėtų atkreipti dėmesį) bei galimus resursus.

Projekto, tyrimo ir veiklų rezultatų apžvalga

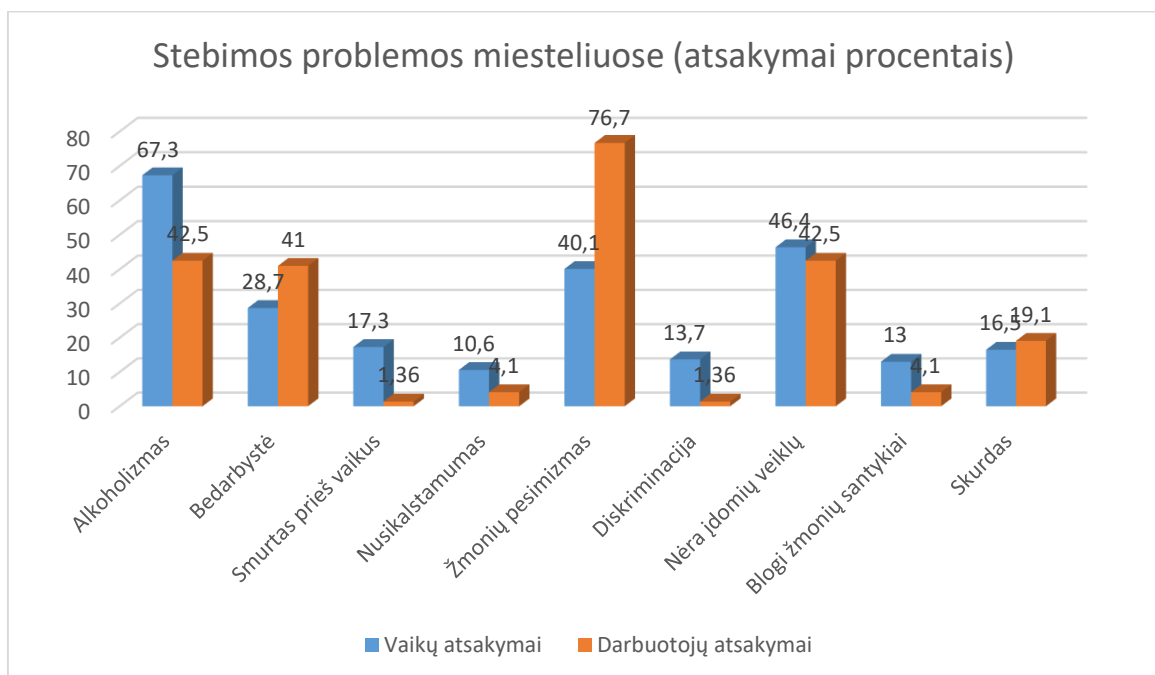
Toliau apžvelgsime tyrimo rezultatus, kurie mums pasirodė įdomūs ir į kuriuos vertėtų atkreipti dėmesį ir ateityje dirbant su vaikų bei mokytojų nuostatomis, formuojant draugišką ir priimančią atmosferą ugdymo įstaigoje. Tai pat paminėsime, kokias pagrindines problemas vaikai ir mokyklų darbuotojai šiuo metu mato savo aplinkoje bei kaip bandėme pradėti jas spręsti šio projekto metu. Galiausiai pateiksime projekto dalyvių atsiliepimų apie dalyvavimo šiose veiklose patirtį.

- Į klausimą, ar savo mokykloje patiria psichologinį smurtą, 3% moksleivių atsakė „kasdien“, 6% - „kartą į savaitę“, 14% - „kartą į mėnesį“, 77% - „niekada“. Iš tyrime dalyvavusių darbuotojų 29% teigė, kad vaikai mokykloje patiria psichologinį smurtą.
- Į klausimą apie fizinio smurto patyrimą mokykloje, „kasdien“ atsakė 1% moksleivių, „kartą į savaitę“ – 2%, „kartą į mėnesį“ – 6%, „niekada“ – 91%. Iš tyrime dalyvavusių darbuotojų 14% teigė, kad vaikai mokykloje patiria fizinį smurtą.

- 27% vaikų pripažino, kad pažemina ar pasityčioja iš kitų vaikų mokykloje, 5% - kad panaudoja fizinį smurtą, 17% - kad yra pašiepę mokytoją ar iš jo/jos pasityčioję, o 30% mokytojų teigė, kad mokytojai mokykloje patiria psichologinį smurtą.

1 pav.

2 pav.

Apie šias problemas taip pat buvo diskutuojama užsiėmimų metu, į jas atsižvelgiama kuriant Forumo teatro etiudus. Itin dažnai moksleiviai ir darbuotojai rinkosi atskleisti vaidinimuose tokias temas, kaip alkoholizmas šeimoje, patyčios ir smurtas mokykloje, taip pat rūkymas bei vertimas rūkyti kitus. Vaikai ir suaugusieji turėjo galimybę geriau vieni kitus suprasti, išsakyti, kaip jaučiasi, pasidalinti mintimis ir netgi rasti bendrumų. Pvz., paaiškėjo, kad tiek mokytojai, tiek vaikai jaučia įtampą dėl namų darbų kiekio – vieni tai jaučia ruošdami namų darbus, kiti – juos rengdami ir taisydami. Taip pat buvo galimybė diskutuoti tais klausimais, kur nuomonės išskiskiria, aptarti, kodėl vaikai dažniau žymi patyčias ir fizinį smurtą kaip problemas, negu mokytojai (fizinio smurto, kaip aktualios problemos mokykloje, mokytojai apskritai neįvardino).

Projekto dalyvių ir užsiėmimų metu buvo prašoma „gyvai“ įvardinti, kokias socialines problemas jie stebi dažniausiai. Galime išskirti, kad beveik visose mokyklose buvo minimos patyčios, socialinė nelygybė (neturtingesnių, prasčiau besirengiančių ir pan., diskriminacija), abejingumas smurtui ar neteisybei, rūkymas, šiukšlinimas, smurtas ir alkoholizmas šeimose.

Atskiras dėmesys buvo skirtas nuostatų ir stereotipų įvertinimui bei diskusijoms apie tai. Pateikiame kelis gautus rezultatus

- 27,1% moksleivių pritaria teiginiui, kad „rusai yra Lietuvos priešai“.
- 29,4% moksleivių ir 20,5% darbuotojų pritaria teiginiui, kad „Romai (čigonai) – vagys, tinginiai ir narkomanai“.
- 42,3% moksleivių ir 25% darbuotojų pritaria teiginiui, kad „Musulmonai – priešiška nusiteikę prieš kitų religijų atstovus“.
- 21,1% moksleivių ir 8,45% darbuotojų pritaria teiginiui, kad „Žydai yra sukti žmonės“.
- 13,3% vaikų galvoja, kad „nieko tokio kartais pasityčioti iš vaiko – tai jį užgrūdina“, 10,2% pritaria, kad „muša, vadinasi - myli“, 11,8% mano, kad „moterų intelektas žemesnis, negu vyrų“, 13% sako, kad „vaikų baudimas fizinėmis bausmėmis gali būti pateisinamas“. 16,6% moksleivių ir 5,5% suaugusiųjų pritaria teiginiui, kad „tikri vyrai neverkia“.
- 60,7% moksleivių ir 64,3% ugdymo įstaigų darbuotojų negalvoja, kad homoseksualumas yra normalu.

Tiksliu suprasti, kas slypi už šių nuostatų, mums padėjo „Vertybių / nuostatų išsiaiškinimo“ pratimas, kurį atlikome su mokyklų lyderių grupėmis. Šį procesą taip pat norėtume priskirti prie gerosios projekto patirties, nes pamatėme, kaip svarbu mokytojams ir vaikams kalbėtis tarpusavyje temomis, kurios yra svarbios visiems žmonėms. Neigiamos nuostatos įvairių tautybių ir religijų atžvilgiu labiausiai vyrauja tada, kai žmonės neturi tiesioginio kontakto su tų kultūrų atstovais. Tai išryškėjo ir mūsų atliekamo pratimo metu. Tačiau užtekdavo kam nors pasakyti kitokią nuomonę, papasakoti asmeninę istoriją apie patirtį susipažinus su įvairiais žmonėmis, kad šiais stereotipais suabėjotų ir kiti. Tad būtina mokymo proceso metu supažindinti vaikus su skirtingomis kultūromis, leisti jiems pamatyti jas iš arčiau, kad nublanktų žiniasklaidos brukami modeliai, kurie dažniausiai remiasi negatyviais (kartais – kraštutiniai negatyviais) pavyzdžiais.

Taip pat pamatėme, kad karta iš kartos einančios „tradicijos“, pvz., vaikų auklėjimas fizinėmis bausmėmis, kai kada yra priimamos kaip vienintelės teisingos ir neabejojama jų nauda, o pasekmės ir žala nuneigiamos. Manome, kad tokie įsitikinimai kelia didelį pavojų visuomenei – jeigu paaugliai jau dabar kalba apie tai, kad „su vaikais negalima susitvarkyti kitaip, negu paimant diržą“ ir jeigu jie turi nuostatą, kad ir savo vaikus auklės panašiai, vadinasi, smurto ratas nebus sustabdytas. Diskusijų šia tema metu taip pat buvo labai naudinga išgirsti įvairias asmenines istorijas, tame tarpe ir mokytojų ar kitų suaugusiųjų, kurie dalinosi savo vaikystės prisiminimais bei tuo, su kokiomis pasekmėmis turi tvarkytis gyvenime iki šiol dėl vaikystėje patirto smurto. Užsiėmimų pabaigoje ne vienas vaikas minėjo, kad pergalvojo fizinių bausmių tinkamumą bei išsakė, kad greičiausiai turėtų būti kitokių bendravimo su vaikais būdų. Be abejo, naivu tikėtis, kad vienas užsiėmimas iš esmės pakeistų žmonių nuostatas, tačiau vien suabejojimas jomis jau yra tvirta pradžia. Tad ir ugdymo įstaigoms rekomendavome kalbėti apie šiuos įsitikinimus bei suteikti vaikams realių žinių apie smurto trumpalaikes ir ilgalaikes pasekmes, supažindinti su PSO (pasaulinės sveikatos organizacijos) rekomendacijomis šiuo klausimu ir kartu ieškoti nesmutinių bendravimo būdų.

Kita tema, sukėlusit itin daug karštų diskusijų – homoseksualumas. Nors daugėja supratimo ir pagarbos, tačiau neretai pasigirsta smerkimo, nuvertinimo, kai kada netgi pykčio ar pagiežos. Labai dažnai vadovaujamosi nuostata, kad „man tai nepatinka, vadinasi, tai yra blogai ir to neturi būti“. Neigiamas nuostatas išsako tiek vaikai, tiek suaugusieji, tačiau labiausiai tikėtina, kad jos kyla iš žinių stokos. Tad ir ugdymo įstaigoms rekomendavome atkreipti dėmesį į šią temą, inicijuoti diskusijas, pasitelkti specialistus, kurie galėtų suteikti adekvačių žinių apie seksualumą, seksualinę orientaciją. Kartu turi būti kuriama pagarbų ir priimanti atmosfera, nes tyrimai rodo, kad homoseksualūs paaugliai išgyvena baimę atsiskleisti ir internalizuotą homofobiją, kai perima

visuomenės nuostatas į homoseksualumą ir pradeda patys savęs nekęsti. Dauguma jų bijo atsiskleisti, todėl jaučiasi vieniši ir atstumti. Pirmasis žingsnis padrašinant apie tai kalbėti – tai aiški mokyklos administracijos bei mokytojų siunčiama žinia, kad toks atsiskleidimas bus priimtas pagarbiai ir šiltai.

Ne visas šių temų dalyviai rinkosi atskleisti Forumo teatro spektaklių metu. Pvz., lytinė orientacija kol kas dar yra pernelyg nepažįstama tema, kad apie ją moksleiviai atvirai kalbėtų. Tačiau buvo parodytos situacijos, susijusios su patyčiomis, smurtu (tiek mokykloje, tiek ir šeimoje), tėvų alkoholizmu, socialine nelygybe. Kiekvienoje mokykloje jos buvo atpažintos, ne vienas vaikas, pasirodo, su jomis yra susidūręs savo kasdienybėje. Kiekvienas turėjo galimybę pagalvoti, ką darytų būdamas auka arba matydamas situaciją, kai kitas yra skriaudžiamas, galėjo išmėginti, kaip veikia jo ar jos pasiūlytas sprendimo būdas užlipdamas ant scenos ir bandydamas pakeisti situaciją. Daug kas pamatė, kad dažniausiai pasipriešinti agresoriui yra sunkiau, negu atrodė iš pirmo žvilgsnio, tad labai svarbia tampa aplinkinių parama. Viena iš svarbių pamokų, kurias įvardino beveik visų ugdymo įstaigų dalyviai, tai žinia, kad svarbiausia nebūti nei pasyviais, nei aktyviais stebėtojais – tai yra, nepalaikyti agresoriaus pusės jį skatinant, drašinant, o jeigu yra tokia galimybė, aktyviai stoti į aukos pusę. Taip pat kalbėjome apie tai, kad galbūt per retai kreipiamasi pagalbos į suaugusiuos – tėvus, mokytojus ar policijos pareigūnus ir kad galbūt daug dažniau, negu kad atrodo paaugliams, jie būtų linkę ateiti į pagalbą.

Beveik visi projekto dalyviai minėjo, kad jiems buvo itin svarbu suprasti, kaip jaučiasi auka, didėjo empatija nuo agresijos kenčiantiems žmonės ir noras nelikti abejingiems tokiose situacijose. Iliustruodami šį procesą, pateiksime keletą dalyvių atsiliepimų.

Keli projekto „Augu pats – auginu kitą. III“ dalyvių atsiliepimai:

- Šis projektas padėjo suformuoti stipresnę nuomonę dėl įvairių dalykų, išgirdau pasiūlymų, kaip spręsti įvairias problemas.
- Aš manau, kad visada bandysiu į kliūtis pažiūrėti iš daug pusių, labiau viską apsvarstyti.
- Įtaka mano asmeniniam gyvenimui – žinosiu ateityje, kaip svarbu yra laikytis savo tvirtos nuomonės, netylėti esant problemai.
- Man įsiminė, kad buvo galima laisvai reikšti savo nuomonę. Niekas nesakė, kad tu toks ir anoks, jei kitaip manei.
- Įsiminė vaikų aktyvus ir betarpiškas bendravimas. Platus problemų matymas ir noras jas spręsti. Supratau, kad mūsų požiūris „vaikai dar maži“ labai ir labai klaidingas.

- [Pritaikomumas mokykloje]: Keistų vaikų požiūrį į tam tikrus socialinius aspektus. Ugdytų vaikų kūrybiškumą, laisvumą, pasitikėjimą savimi. Tik po kelių užsiėmimų vaikai tapo laisvesni, labiau savimi pasitikintys.
- Nuo šiol neliksiu abejingas tam tikrose situacijose, būsiu joms pasiruošęs. Taipogi nebijosiu išreikšti savo nuomonę, poziciją. Iš vaidinimų supratau, kad gyvenime nereikia kalbėti monologais, reikia išklaudyti kitus ir aiškintis tarpusavyje problemas.

Augusto Boal: „Mes turime sukurti kitokį pasaulį, kadangi žinome, kad tai yra įmanoma. Bet tik nuo mūsų priklauso, ar sukursime šį kitą pasaulį savo rankomis ir veikdami scenoje bei savo pačių gyvenime“.

Sėkmės!

Parengė: psichologė Virginija Skučaitė-Budrienė